

แนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร
Trainingguidelines for Developing the Potential of Monks in Community Developmentlangsuang
District, Chumphon Province

พระครูปลัดธวัช(ทองยอด)* สุนทร พูนเอียด และจตุพล ชูจันทร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
PhraKruPaladTawat(Tongyod)* Suntorn Poonead and Jatupon Choojan
Graduate School, Suratthani Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและกำหนดแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดแบบมีโครงสร้างและได้ตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือแล้วเก็บข้อมูลจากประชากรที่เป็นเจ้าอาวาส ตัวแทนหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสของวัดทั้งหมดในอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร จำนวน 42 รูป การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาสรุปเป็นบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและนำข้อมูลที่ได้มำกำหนดเป็นปัญหาและความจำเป็น กำหนดแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ตรวจสอบประเมินโครงร่าง แนวทางฯ โดยผู้รอบรู้เฉพาะทางจำนวน 10 คน และใช้สถิติค่าดัชนี IOC พิจารณาความสอดคล้องของแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจเรื่อง ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาป้องกันปัญหาสังคมในชุมชนมีความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ต้องเข้ามีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาชุมชน การทำหน้าที่ตามบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน มีปัญหาด้านการปกครองสงฆ์ พระสงฆ์เอง การให้ความสำคัญต่อวัดและพระสงฆ์ของประชาชนและองค์กรภาครัฐ เอกชน มีน้อย และต้องการมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการพัฒนาชุมชน ได้นำข้อมูลที่พบนี้มาใช้ในการกำหนดแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยกำหนดแผนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ 4 เรื่องและผู้รอบรู้เฉพาะทาง (SMS) ตรวจสอบประเมิน พบว่ามีความสอดคล้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรได้

คำสำคัญ : แนวทางฝึกอบรม การพัฒนาศักยภาพ พระสงฆ์

Abstract

The research objectives are to study the role of Thai monks in establishing the training guidelines for the potential development, hence for the community development within the area of Langsuan District, Chumphon Province. To achieve this end, the qualitative research approach is applied through employing forty-two structured interviews with representatives of all the temple abbots within the district area. Content analysis was used to synthesize data about the role of monks in relation to the community development. Research findings into the validity were considered to be vital, In terms of establishing the training guidelines for developing monks' potentials at the local level. The draft of guidelines outcomes was scrutinized by ten specialists. The IOC statistical Index was also used to determine the consistency of those outcomes

The results showed that the monks had an understanding of the problem causes and solutions in the social community. There are expectations on the monks' roles in having the leadership of the community development. However, the results indicate that their roles in the development remain the issues of the institution authority and some evidence reveal that their importance perceived by all stakeholders (e.g. local people, public, and private sectors) is low. Therefore, the monks must have an involvement and a cooperation with the community in the development process. In this respect, the contribution to knowledge made by this research could promote potential knowledge and skills for the community development. In particular, the finding could be used and applicable to establish the training guidelines in Langsuan District, Chumphon Province. The practical training guidelines in the four areas along with the SMS assessment revealed that this consistent guideline could be used as an action plan and presented as a useful model by which such research effort might guide for the monks' potential development in the community.

Keyword : Training Guidelines, Developing Potential, Monks,

บทนำ

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่มีความศรัทธาและนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จนพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานและแก่นสารของขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีไทยที่คนไทยยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางวิถีชีวิตที่กลมกลืน เมื่อคนไทยตั้งถิ่นฐานรวมกลุ่มเป็นชุมชน หรือหมู่บ้านขึ้นที่ใด ก็จะมีวัดปรากฏขึ้นในชุมชนนั้นเสมอ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจเป็นการขัดเกลาจิตใจให้มีความสงบเยือกเย็นจำเป็นต้องให้มีพระสงฆ์เป็นผู้นำคอยให้การแนะนำสั่งสอนโดยนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาเป็นที่พึ่งทางจิตใจเพื่อยกระดับของจิตใจให้สูงขึ้น เมื่อชาวบ้านมีความทุกข์ความเดือดร้อนไม่สบายใจก็จะมาที่วัดเพื่อขอคำปรึกษาจากพระสงฆ์เสมอ หรือเมื่อมีกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เช่น การขุดบ่อน้ำ สร้างโรงเรียน ทำถนน สร้างสะพาน พระสงฆ์ก็จะมามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทุกครั้ง

สถาบันศาสนาจึงถือว่ามีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยในด้าน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ

ในอดีตรพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการให้ความรู้และให้แนวทางปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นพระราชเชมากร (ประยูรธ ฐิตโต) (2556, น.4) กล่าวว่า พระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญแก่ประชาชนและสังคมมาตลอด เป็นแหล่งให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินความ การให้คำแนะนำสั่งสอนและปรึกษา สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ต่อมาความ จำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลที่เคยเข้ามาร่วมในกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดลดลงไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัด คือพระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริมการให้ความร่วมมือในกิจกรรม การทำนุบำรุงดูแลรักษาวัดและกิจการในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาน้อยลง มีผลให้คุณธรรมจริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับมีวัดหลาย แห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ มีการก่อสร้างที่ใหญ่โตสวยงาม ใช้งบประมาณจำนวนมาก (ปัญญา เลิศ ไกรและลัญจกร นิลกาญจน์, 2559) ทำให้เกิดความจำเป็นและไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชนเศรษฐกิจ และ การใช้งาน

ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของสังคมได้มีการขยายตัวมากขึ้น บทบาทของพระสงฆ์ใน ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากที่พระสงฆ์เคยเป็นผู้นำในการ ให้ความรู้ การปฏิบัติกิจการต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนโดยตรงต่อประชาชน ก็มาเปลี่ยนไปโดยมีหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องทั้งทางราชการและทางเอกชนเข้ามาร่วมดำเนินการแทนที่ เช่น โรงเรียน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชนระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ชุมชนจึงนับได้ว่ามีหลายภาคส่วนให้ความสนใจและให้ความสำคัญ

การพัฒนาชุมชนตามบทบาทของพระสงฆ์ถือว่าเป็นอีกองค์กรหนึ่งในการพัฒนาชุมชนที่อยู่ในระดับ ล่างหรือระดับปฏิบัติการเช่นเดียวกับการบริหารงานของภาครัฐก็คือองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อ.บ.ต. แต่ของคณะสงฆ์เรียกชื่อว่า “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” ที่จัดตั้งขึ้นมาก่อนองค์การ บริหารส่วนตำบลของภาครัฐเสียอีก ตามระเบียบมหาเถรสมาคมตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 โดยมีหลักการ 8 ประการ คือ ศิลธรรม วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณ สงเคราะห์ กตัญญูกตเวทีตาธรรม สามัคคีธรรม และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 15 ตรี (3) ที่กำหนดไว้ชัดเจนถึงบทบาทของพระสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการ สาธารณสงเคราะห์จาก สภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากนี้เองที่ทำให้บทบาทของพระสงฆ์สูญเสียและเสื่อมถอย ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนในชุมชนลดลง นำไปสู่ผลกระทบต่อด้านอื่นๆ อีกมาก (พระ มหาเทพรัตน์ อริยวิโส, ลัญจกร นิลกาญจน์, 2559) จากการเปลี่ยนแปลงนี้ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ก็ เช่นเดียวกันที่ได้รับผลกระทบไปด้วย ทั้งที่มีวัดกระจายกันอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมากถึง 42 วัด มีพระสงฆ์ 351 รูป จากข้อมูลและด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยศึกษาแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของ

พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยคาดหวังว่า เมื่อวัดต่างๆ ได้นำแนวทางที่กำหนดขึ้นดังกล่าวไปใช้แล้ว จะช่วยให้บทบาทของพระสงฆ์และวัดได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร
2. เพื่อกำหนดแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. พื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ วัดที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร จำนวน 42 วัด
2. ประชากรในการศึกษา ได้แก่ เจ้าอาวาส ตัวแทนหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสในแต่ละวัดรวม 42 รูป
3. ขั้นตอนในการศึกษาได้กำหนดขั้นตอนการศึกษาไว้ 2 ขั้นตอน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ดังนี้
 ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร
 เป็นการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ได้กำหนดวิธีการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ศึกษาจากเอกสาร โดยศึกษาจากแนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

2. ศึกษาจากภาคสนาม โดยกำหนดวิธีการ ดังนี้

- 2.1 พื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ วัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรมีจำนวน 42 วัด
- 2.2 ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ เจ้าอาวาส ตัวแทนหรือผู้ที่รักษาการเจ้าอาวาส จำนวน 42 รูป โดยศึกษาจากประชากรทั้งหมด

- 2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดที่มีโครงสร้างโดยแบบสัมภาษณ์มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลส่วนบุคคลที่ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลเฉพาะด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ประกอบด้วย ด้านความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน ด้านความคาดหวังของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านปัญหาอุปสรรคและด้านความต้องการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 3 สัมภาษณ์ความคิดเห็นของพระสงฆ์เพิ่มนอกเหนือจากประเด็นที่ได้สัมภาษณ์ไว้ในตอนที่ 2 เป็นแบบปลายเปิด

- 2.4 การตรวจสอบเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) และนำมาแก้ไขให้ได้เครื่องมือที่สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง

2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้นำแบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลจากประชากรทั้ง 42 รูป

2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ วิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for Social Science:SPSS) และเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนา

ชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ที่กำหนดไว้ว่าเพื่อกำหนดแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการไว้ ดังนี้

1. สร้างโครงสร้างแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาขั้นตอนที่ 1 ทั้งผลการศึกษาจากเอกสารและผลการศึกษาภาคสนามมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ กำหนดปัญหาและความจำเป็นกำหนดจุดมุ่งหมายกำหนดหมวดหมู่ของประเด็น เนื้อหา เทคนิคการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการระยะเวลาและการประเมินผลฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

2. การตรวจสอบโครงสร้างแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ตรวจสอบโครงสร้างแนวฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพฯ โดยนำโครงสร้างที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเที่ยงตรง ของเนื้อหาและความสอดคล้องสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของโครงสร้างฯ ตรวจสอบโครงสร้างฯ โดยนำโครงสร้างที่สร้างขึ้นให้ผู้รอบรู้เฉพาะด้านบทบาทของพระสงฆ์ ด้านการฝึกอบรม ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านหลักสูตรฝึกอบรมและด้านผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน จำนวน 10 คน ได้ตรวจสอบความสอดคล้องเพื่อให้คำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงให้ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพฯ ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 42 รูป พบว่าอายุช่วง 61 ปีขึ้นไปมากที่สุด มีพรรษาสูงสุดช่วง 11 - 20 พรรษา รองลงมาคือ 41 พรรษา ขึ้นไป ไม่เกิน 10 พรรษา มีเพียง 5 รูป ระดับการศึกษาสายสามัญส่วนใหญ่จบระดับปริญญาตรี การศึกษาระดับมัธยมศึกษา (แผนกธรรม) เป็นนักธรรมเอก ส่วนแผนกบาลี มีวุฒิเปรียญธรรมมากที่สุด ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสมากที่สุด และมีประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งสูงสุดเกิน 5 ปีมากที่สุด รองลงมาอยู่ระหว่าง 6-10 ปี

บทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ด้านความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน พบว่าผู้ตอบสามารถตอบประเด็นปัญหาสังคมในชุมชนของสังคมไทยได้ว่า ในปัจจุบันปัญหาในชุมชนที่สำคัญและรุนแรงคือ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาวัฒนธรรมของชุมชน ปัญหาค่านิยม ไม่เหมาะสม ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยในชุมชน ปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน และปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น

การดำเนินกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาชุมชน นำหลัก “บวร” มาใช้อย่างจริงจังเหมือนในอดีต สร้างความเข้มแข็งและอบอุ่นของสถาบันทางสังคมในชุมชน นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงใช้หรือศาสตร์ของพระราชามาประยุกต์ใช้ ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชนและประชาชนต้องให้ความสำคัญต่อบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เป็นต้น และเพื่อให้วัดและพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ผู้ตอบเห็นว่าควรเพิ่มศักยภาพของพระสงฆ์ให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เรื่อง หลักการเผยแผ่พุทธศาสนา การเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน หลักการพัฒนาชุมชน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และเทคนิคการวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคม

ด้านความคาดหวังของพระสงฆ์ต่อบทบาทการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน ตามความคิดเห็นของผู้ตอบพบว่า บทบาทของวัดและพระสงฆ์มี 2 ด้านหลักคือ 1) บทบาทด้านศาสนา คาดหวังว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำทางวิญญาณและพัฒนาทางจิตใจ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นตัวอย่างที่ดีต่อฆราวาส แนะนำสั่งสอนพุทธศาสนิกชนด้วยธรรมที่ถูกต้อง ปฏิบัติภารกิจด้านพิธีกรรมทางศาสนาโดยไม่หวังประโยชน์ (พุทธพาณิชย์) โดยให้เป็นศูนย์การประสานในชุมชน พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการสร้างความรัก ความสามัคคีในชุมชน และทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนา ฝึกอบรมประชาชนและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคม 2) บทบาทในการพัฒนาชุมชน คาดหวังให้พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาคนให้เป็นคนดี เป็นวิทยากรในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม มีค่านิยมที่เหมาะสม เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณี ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เข้ามีส่วนร่วมเรียนรู้กับชุมชนในการพัฒนา (ลัญจกร นิลกาญจน์, 2557) ที่เป็นด้านกายภาพเป็นผู้นำประสานความช่วยเหลือจากภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาบริเวณวัดและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะทำให่วัดเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน และเป็นศูนย์ที่จะให้ประชาชนเข้าไปขอคำปรึกษาหารือใช้ประโยชน์ร่วมกันในวัด

ด้านปัญหาอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ปัญหาสำคัญ 4 ด้านหลัก คือ 1) ด้านการปกครองสงฆ์ มีปัญหาอุปสรรคทั้งการจัดระบบ ระเบียบของสถาบันสงฆ์ นโยบายไม่ชัดเจน พระธรรมวินัยพุทธบัญญัติ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎระเบียบของวัด 2) ด้านพระสงฆ์ มีปัญหาอุปสรรคที่ไม่ทราบบทบาทหน้าที่ การพัฒนาชุมชนไม่ใช่กิจของสงฆ์ พระสงฆ์บวชในระยะสั้น พระสงฆ์มีจำนวนน้อย ประชาชนและภาครัฐไม่ให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและมีความรู้ความเข้าใจและทักษะที่จะเข้าร่วมกับชุมชนในการพัฒนาชุมชน 3) ด้านประชาชน ไม่ทราบบทบาทของวัดและพระสงฆ์ นอกเหนือจากการบวชตามประเพณี ไม่ให้ความสำคัญกับวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน และ 4) ด้านองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ให้ความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนนอกจากการทำพิธีกรรมทางศาสนา การเป็นวิทยากรบรรยายฝึกอบรมด้านการพัฒนาจิตใจเท่านั้น

ด้านความต้องการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเรื่อง การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขป้องกันปัญหาสังคม

2. ผลการกำหนดแนวทางการฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร จากการศึกษาเอกสารและผลการศึกษาคสนามมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างโครงสร้างแนวทางการพัฒนาศักยภาพฯ ตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่ประกอบด้วย ปัญหาและความจำเป็น จุดมุ่งหมายและองค์ประกอบของเนื้อหา 4 เรื่อง คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน 2) หลักการพัฒนาชุมชน 3) หลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และ 4) ผู้นำและการใช้ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน โดยในแต่ละเนื้อหาจะมีองค์ประกอบคือ วัตถุประสงค์ เนื้อหา เทคนิคและ

กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อและอุปกรณ์ เวลาที่ใช้ ผลลัพธ์ (จุดมุ่งหมายปลายทาง) และการประเมินผล และเมื่อนำโครงร่างฯ ที่สร้างขึ้นนี้ไปให้ผู้รอบรู้เฉพาะทางตรวจสอบประเมินความสอดคล้องแล้วพบผลว่า มีความสอดคล้องดีและผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะของผู้รอบรู้เฉพาะทางมาแก้ไขปรับปรุงให้ได้แนวทางพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ที่ถูกต้องสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้และใช้จริงต่อไป

อภิปรายผล

ลักษณะบุคคลเป้าหมายวิจัยที่น่าสนใจคือ ส่วนใหญ่ อายุเกิน 61 ปี บวชมาแล้ว 11 - 20 พรรษา การศึกษาดำรงระดับปริญญาตรี (สายสามัญ) ไม่มีวุฒิเปรียญธรรมและส่วนใหญ่เป็นเจ้าอาวาส จะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนที่ไม่สามารถออกไปร่วมเรียนรู้กับชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมินผลการพัฒนากับชุมชนได้ โลกทัศน์ของพระสงฆ์แตกต่างกับพระสงฆ์ที่อายุตัวและพรรษาไม่มากนัก (พระอธิการชรัตน์ อิตตโณ มีแก้ว 2540, น.110) กล่าวว่าพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติงานมีพื้นฐานและประสบการณ์แตกต่างกัน จึงส่งผลต่อวิธีการปฏิบัติที่ต่างกัน จะนำมาสู่ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน ค่านิยมและประเพณีปฏิบัติที่มีการยึดหลักอาวุโสและเป็นพระสงฆ์ผู้ใหญ่จะเป็นอุปสรรคสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและผลการศึกษาของ วรพงษ์ แสนเมือง (2546, น.101) ที่พบว่าพระภิกษุสงฆ์และสามเณรมีฐานะพื้นฐานทางครอบครัวและมีที่มาแตกต่างกัน จึงไม่เชื่อหรือยอมอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสก่อให้เกิดความ ไม่สนิทสนมกลมเกลียวระหว่างกัน เกิดการแบ่งกลุ่ม ไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับและระเบียบของวัด ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ ที่จะให้วัดหรือพระภิกษุสงฆ์เข้ามีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการพัฒนาชุมชน

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรพบว่ามีความรู้ ความเข้าใจเรื่องปัญหา สาเหตุและแนวทางในการแก้ไขป้องกันปัญหาสังคมในชุมชนได้อย่างดีนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2551, น.2) ที่เห็นว่าในยุคสมัยปัจจุบันมีกระบวนการสื่อสารชุมชนและสื่อสารทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีหลายประเภทและเข้าถึงทุกพื้นที่ทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทอย่างกว้างขวาง จึงทำให้พระสงฆ์มีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพระสงฆ์ได้วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักอริยสัจสี่ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ซึ่งสอดคล้องกับหลักของการวางแผนพัฒนาชุมชนของ สุนทร พูนเอียด (2552, น.81) เนื่องจากพระสงฆ์คุ้นเคยกับหลักธรรมข้อนี้อยู่แล้วและนำมาใช้ในการเทศนา ฝึกอบรมหรือให้คำปรึกษาแนะนำแก่ประชาชนอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์ยังมีความต้องการเรียนรู้ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขป้องกันปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของพระมหาภุชญา นันทเพชร (2540, น.161) ที่เห็นว่าพระสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจบทบาทที่ตนสามารถดำเนินการได้ต่อสังคม ไม่สามารถสามารถเชื่อมโยงบทบาทของตนเข้าสู่บทบาทการพัฒนาสังคมได้ พระสงฆ์จึงมีความจำเป็นในการเรียนรู้พัฒนาความสามารถของตนทั้งทักษะด้านภาษา เทคนิควิธีการเสนอและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ (ชุตินา สัจจาจันทร์, 2548, น.95-96)

ความคาดหวังต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทต่อด้านพุทธศาสนาและบทบาทในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจของคน

สืบทอดคำสั่งสอน หลักธรรมของพุทธศาสนา พัฒนาค้นให้เป็นคนดี เป็นแบบอย่างที่ดี ในการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับภาครัฐ สอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ พระครูวิมลจินดากร (มาลัย อาทิจโจ) (2535, น.11-12)

ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ พบว่ามีปัญหาอุปสรรคทั้งด้านการปกครองสงฆ์ ระเบียบระบบของสงฆ์ นโยบายไม่ชัดเจน ทั้งตัวพระสงฆ์เอง ประชาชนและองค์กรภาครัฐและเอกชน สอดคล้องกับของพระครูวิมลจินดากร (มาลัย อาทิจโจ) (2555, น.1-2) ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่าปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนคือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการอบรมประชาชน และด้าน สิ่งแวดล้อมยังขาดการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น สวยงามน่าอยู่ และผลการศึกษาของพระครูปลัดสมชาย วร มณี (แก้วโกมุท) (2556, น.1-2) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองสงฆ์ จังหวัด นครปฐม พบว่าปัญหาอุปสรรค บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ที่ตัวผู้นำหรือพระสังฆาธิการเอง ที่ยังมีการ ปกครองสงฆ์แบบเดิมๆ บางครั้งละเลยการออกระเบียบ ระเบียบที่ไม่ชัดเจนและบริหารที่มองโลกทัศน์แบบ คับแคบ

ความต้องการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์มีความ ต้องการมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการพัฒนาชุมชนเรื่อง การพัฒนาชุมชน ผู้นำและการใช้ภาวะผู้นำ การบริหารการพัฒนา หลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเทคนิคการพูดของผู้นำในการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระพระครูสุจิตตธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ) (2554, น.1-2) เรื่องบทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ที่พบว่ามีความจำเป็นต้องพัฒนา ศักยภาพของพระสงฆ์ ในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา การ ดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ด้านคุณธรรมจริยธรรม การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาและความสามารถของพระสงฆ์ในการพัฒนาและผลการศึกษาของ ธนสิทธิ์ เมืองแมน (2558, น.79) เรื่องการพัฒนาศักยภาพของประชาคมในการวางแผนพัฒนาเทศบาลตำบลทุ่งหลวง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ประชาชนต้องการพัฒนาศักยภาพในการวางแผนพัฒนาเทศบาล ตำบลทุ่งหลวง การมีส่วนร่วม บทบาทหน้าที่ของประชาคม กระบวนการทำงานของประชาคม การบริหาร และการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของประชาคมในระดับมากทุกด้าน

การกำหนดแนวทางฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี ผลการดำเนินการได้แผนฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพฯ ที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้ ทดลองและใช้จริงได้ต่อไป จากผลการดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เขาวลัทธิ วิจิต ธี (2558, น.92) เรื่อง การพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอสว่างวีรวัฒน์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการสร้างแผนปฏิบัติการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงาน ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอสว่างวีรวัฒน์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดำเนินการตามกรอบและ ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมและการประเมินโครงร่างฯ โดยผู้รอบรู้เฉพาะทาง (SMS) พบว่า มี ความเหมาะสมและสอดคล้องในระดับดี พร้อมนำไปใช้ทดลองใช้และใช้จริงได้ และสอดคล้องกับผล การศึกษาของ สิทธิพันธ์ พูนเอียด (2555, น.110-122) วิจัยเรื่องการสร้างแผนพัฒนาศักยภาพในการ ปฏิบัติงานของคณะกรรมการชุมชน กรณีศึกษา : เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ผลพบว่า ได้แผนปฏิบัติการ ฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการชุมชนเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ตามกรอบและ

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โดยผู้รอบรู้เฉพาะทาง (SMS) จำนวน 11 คน ตรวจสอบและประเมินพบว่า มีความเหมาะสมและสอดคล้องทั้งฉบับในระดับมากที่สุด จึงเห็นว่าแผนการฝึกอบรมปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ที่สร้างขึ้นนี้สามารถนำไปทดลองใช้และใช้จริงได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะด้านบริหาร

1. การปกครองสงฆ์ ควรมีการแก้ไขปรับปรุง 2 ประเด็น คือ การปรับปรุงพุทธบัญญัติ ระเบียบข้อบังคับ และจัดระบบการบริหารจัดการด้านการปกครองให้ทันสมัยและเอื้อต่อการให้วัดและพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการพัฒนาประเทศมากขึ้น

2. การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์หรือพระผู้ใหญ่ระดับผู้ปกครอง หรือกำหนดนโยบายของวัดและพระสงฆ์ให้มีความรู้ความเข้าใจ เรื่อง พลวัตรของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำองค์ความรู้เหล่านี้ไปปรับปรุงให้สถาบันศาสนาเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาประเทศทั้งทางโลกและทางธรรม

3. ประชาชนและองค์กรภาครัฐ-เอกชน ควรแก้ไขปรับปรุงใน 2 ประเด็นคือ ให้มีความตระหนักต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือสังคม และการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์หรือวัดเข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วย

2. ข้อเสนอแนะด้านวิชาการ

1. ควรวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเยาวชน
2. ควรวิจัยเรื่อง การประเมินแผนพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพและคณะ. (2551). *การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่อง “การสื่อสารชุมชน”*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2551 กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์.
- ชุติมา สัจจาฉันท. (2548). *การสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องรูปแบบยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (ทุนอุดหนุนการวิจัยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา).
- เชาวลักษณ์ วิชิตเชื้อ. (2558). *การพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอศีร์ษะสุนนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, บัณฑิตวิทยาลัย. สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา.
- ธนสิทธิ์ เมืองแมน. (2558). *การพัฒนาศักยภาพของประชาคมในการวางแผนพัฒนาเทศบาลตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาบัณฑิตวิทยาลัย.
- ปัญญา เลิศไกร, ลัญจกร นิลกาญจน์. (2559, กรกฎาคม-ธันวาคม). การเก็บข้อมูลวิจัยชุมชนภาคสนาม. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. 8(2).

- พระมหาเทพรัตน์ อริยวิโส, ลัญจกร นิลกาญจน์. (2559, กรกฎาคม-ธันวาคม). รูปแบบการจัดกิจกรรมบูรณาการเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม วัดพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. 8(2).
- พระครูญาณญาณคุณ (วิภาส). (2556). *บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ.
- พระครูวิมลจินดากร (มัลย์ อาทิจโจ). (2555). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนของอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ.
- พระครูสุจิตตธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ). (2554). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอลอง จังหวัดแพร่*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.
- พระครูปลัดสมชาย วรมณี (แก้วโกมุท). (2556). *ขบวนการสรรวาทย์กับการพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นพลเมืองโลก*. เข้าถึงได้จาก <http://www.undv.org/vesak2013/book/book2013.pdf>.
- พระมหากฤษฎา นันทเพชร. (2540). *ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม*. (วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สาขาพัฒนาสังคม.
- พระราชเชมามากร (ประยุทธ์ ภูริทโต). (2556). *การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่ชุมชนในจังหวัดแพร่*. กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการชรัตน์ อดิโคณ (มีแก้ว). (2554). *บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ.
- ลัญจกร นิลกาญจน์. (2557, กรกฎาคม-ธันวาคม). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. 6(2).
- วรพงษ์ แสนเมือง. (2546). *การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการศึกษา 11*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- สิทธิพันธ์ พูนเอียด. (2555). *วิจัยเรื่องการสร้างแผนพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการชุมชน กรณีศึกษา : เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, บัณฑิตวิทยาลัย. สาขารัฐประศาสนศาสตร์.
- สุนทร พูนเอียด. (2552). *การจัดการฝึกอบรมและสัมมนา*. สุราษฎร์ธานี ราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- Biidle, Bruce J. (1979). *Role Theory Expectation Identities and Behaviors*. New York: John Hiley.
- Getzel, Jacob W. and G.W. Cubon. (1957). *Social Behavior and the Administrative Process*. Social Review.
- Shaw, M.E. and J.M. Wright. (1967). *Scale for the Measurement of Attitude*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Young Kimball and Raymond Mackw. (1959). *Sociology and Social Life*. New York: American book company.

ผู้เขียน

พระครูปลัดธวัช ธาวัช ทองยอด

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
272 หมู่ 9 ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100
e-mail: ppl.tawat@hotmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร พุนเอยัด

ประธานกรรมการที่ปรึกษา สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
272 หมู่ 9 ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100
e-mail: bible_sittipan@hotmail.com

ดร.จตุพล ชูจันทร์

กรรมการที่ปรึกษา สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
272 หมู่ 9 ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100
e-mail: CHCH2499@hotmail.com